

“Ο εκ Μάσαρη ορμώμενος Μακεδονομάχος (1906), όστις έλαβε μέρος εις τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912 – 1913) και εις τον Πρώτον Παγκόσμιον Πόλεμον μέχρις το 1918, εις 17 εν όλω μάχαις, τραυματισθείς δις...”

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΤΖΙΑΜΑΛΗΣ

(1876 - 1968)

● **Του Δρ Ελευθέριου Αντωνίου**
Κοινωνιολόγου - Ερευνητή

(Βιβλιοπαρουσίαση μέσα από τις προλογίσεις των κκ Πέτρου Παπαπολυβίου – Αναπληρωτή Καθηγητή, Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Πανεπιστημίου Κύπρου, και Κωστή Κοκκινόφτα – Ερευνητή, Κέντρου Μελετών Κύκκου).

Η συμμετοχή των Ελλήνων της Κύπρου στους ελληνικούς απελευθερωτικούς πολέμους και στα επαναστατικά κινήματα των υπόδουλων ελληνικών περιοχών (Θεσσαλία, Ήπειρος, Κρήτη, Μακεδονία) ήταν αδιάλειπτη από την εποχή της δημιουργίας του ελληνικού κράτους, ως άμεση συνέχεια της γενναίας συνεισφοράς κυπριακού αίματος στην ελληνική επανάσταση του 1821. Σε κάθε μητροπολιτικό πολεμικό προσκλητήριο και εθνική περιπέτεια, από τις τόσο συχνές του 19ου και των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, με αποκορύφωμα τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, τους Βαλκανικούς πολέμους του (1912 – 1913), τη Μικρασιατική εκστρατεία και τους δύο Παγκοσμίους πολέμους, χιλιάδες Έλληνες Κύπριοι, χωρίς καμιά νομική υποχρέωση, έσπευσαν στα όπλα, ανιδιοτελώς και ανυστερόβουλα, στη βοήθεια “της αγωνιζομένης μητρός”, για την απελευθέρωση των “υποδούλων αδελφών”.

Συμπληρώνονται εφέτος 135 χρόνια από τη

γέννηση του Αριστείδη Π. Τζιάμαλη. Το έργο αυτό είναι αφιερωμένο στη μνήμη και στο έργο του ήρωα, ο οποίος γεννήθηκε στις 25/10/1876 στο κατεχόμενο σήμερα από τα τουρκικά στρατεύματα εισβολής του 1974 χωριό, Μάσαρη¹.

Πολύ μικρός, σε ηλικία μόλις 10 χρονών, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το χωριό και να μεταικήσει στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου για αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης. Αφού εργάστηκε πολύ σκληρά και μέσα από αντίξοες συνθήκες σε πολλές εταιρείες, κατάφερε τελικά να μάθει την τέχνη της κατασκευής μαρμάρων και πλακών. Η τέχνη αυτή όπως θα δούμε αργότερα θα τον βοηθήσει στην επαγγελματική και οικονομική σταδιοδρομία του.

Όμως η μεγάλη του αγάπη για την Πατρίδα και την Ελλάδα, είχε ως αποτέλεσμα το 1906 να καταταγεί ως εθελοντής σε ανταρτικό σώμα στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα (1904 – 1908). Λίγο αργότερα υπηρέτησε στον ελληνικό στρατό, τόσο στους Βαλκανικούς πολέμους (1912 – 1913), όσο και στον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο στην περίοδο (1916 – 1918), οπότε και αποστρατεύτηκε με το βαθμό του λοχία. Όλο αυτό το διάστημα της πατριωτικής του δράσης, συμμετείχε σε 17 μάχες και έλαβε ως παράσημα της φιλοπατρίας και του εθνικού ενθουσιασμού του, δύο σοβαρά τραύματα.

¹ Ελευθέριος Αντωνίου – Ανγία Χριστοφόρου Αντωνίου, Μάσαρη, θύμησης μιας γης, Λευκωσία 2008, σ 12 - 13. Μάσαρη, τα / Μάσαρη, το. Το χωριό βρίσκεται περί τα 28 χιλιόμετρα δυτικά της πρωτεύουσας Λευκωσίας. Είναι κτισμένο στην πεδιάδα της Μόρφου, σε μέσο υψό-

μετρο 130 μέτρων. Βρίσκεται στη μέση των χειμάρρων Σεράχη και Οβγού και ανήκει στην περιοχή του μεγαλύτερου και σημαντικότερου υδροφόρου στρώματος της Κύπρου.

Συγκεκριμένα έλαβε μέρος:

1906 – ως αντάρτης στη Μακεδονία υπό τις οδηγίες του Ανθυπολοχαγού Νικόλαου Πλατανιά (Καπετάν Λαχτάρα).

1912 – ως στρατιώτης του 12^{ου} λόχου, 23^{ου} συντάγματος της 5ης μεραρχίας υπό την καθοδήγηση του Μεράρχου Ματθαίουπουλου. Πολέμησε με άκρατο ενθουσιασμό και περισσή τόλμη στις μάχες της Ελασσόνας (06/10/1912), των Σερβίων (10/10/1912), των Καϊλαρίων² (14/10/1912), του Σόροβιτς³ (03-24/10/1912), στο Αλπάκλογιον, στη Μιτανίτσα και στη Φλώρινα (07/11/1912).

1913 – Στο Κιλκίς, στο Λαχανά, στη Μπιλίτσα, όπου και τραυματίστηκε, στην Μπέλα και στην Άνω Τζουμάγια.

(1916 – 1918) – ως λοχίας, στο Κιόλκογιου, στο Ρεβενέ και στο Σκρα, όπου και ξανατραυματίζεται πολύ πιο σοβαρά αυτή τη φορά.

Τέλος του 1918 επιστρέφει στην Αλεξάνδρεια, όπου σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα νυμφεύεται την Αιγυπτοϊταλίδα Μαρία Εμμανουήλ Βίκτωρα, στην εκκλησία του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Μόλις τον επόμενο ακριβώς χρόνο πραγματοποιείται το μεγαλύτερο όνειρό του, με την επιστροφή του στην ιδιαίτερη πατρίδα, την Κύπρο, ύστερα ακριβώς από 33 χρόνια ξενιτεμού. Προσπάθησε να εξασκήσει το επάγγελμα του μαρμαρά σε συνεργασία με διάφορους άλλους, αλλά και μόνος, τόσο στη Λεμεσό όσο και στη Λευκωσία.

Στη Λευκωσία γεννήθηκαν και τα παιδιά του, Γιώργος, Ελευθερία, Στέλλα, Ανδρέας, Ελένη και Παρθενώνας. Η πετυχημένη επαγγελματική δραστηριότητά του δεν θα είχε συνέχεια, αφού η συμμετοχή του στις διαδηλώσεις εναντίον των Άγγλων κατακτητών με αποκορύφωμα το κάψιμο του Κυβερνείου⁴ στις 21 Οκτωβρίου 1931, είχε σαν αποτέλεσμα τη σύλληψη και φυλάκισή του για ένα μήνα⁵, από τις 07/11/1931 μέχρι τις 12/12/1931. Προηγουμένως όμως ο Αριστείδης Τζιάμαλης, μεταξύ των χιλιάδων συμπολεμιστών του, τιμήθηκε δύο φορές.

Στην πρώτη περίπτωση⁶, την Κυριακή της σταυροπροσκυνήσεως, στις 15/03/1931, με την ευκαιρία της τελετής του στρατιωτικού μνημόσυνου “*Των υπέρ πατρίδος πεσόντων Κυπρίων Εθελοντών κατά τους απελευθερωτικούς ελληνικούς πολέμους (1882 – 1922)*”. Το μυστήριο της θείας λειτουργίας τελέστηκε στον ιερό ναό του

Ο Αριστείδης Π. Τζιάμαλης μαζί με την πρώτη σύζυγό του Μαρία Εμμανουήλ Βίκτωρα. Διακρίνονται επίσης τα τρία από τα έξι παιδιά τους (από αριστερά προς δεξιά, η Στέλλα, ο Ανδρέας και η Ελένη). Τα άλλα δύο παιδιά τους η Ελευθερία και ο Γιώργος απεβίωσαν σε βρεφική ηλικία. Από την οικογενειακή αυτή φωτογραφία απουσιάζει το πιο μικρό τους παιδί, ο Παρθενώνας

Αγίου Λουκά στη Λευκωσία, χοροστατούντος του αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Γ⁷. Μεταξύ άλλων παρέστησαν ο πρόξενος της Ελλάδας, Αλέξης Κύρου, ο γυμνασιάρχης του Παγκυπρίου, βουλευτές, δημοσιογράφοι, καθηγητές, δάσκαλοι και μέλη της Εθνικής Οργάνωσης. Η επιμνημόσυνη τελετή έγινε στο Γυμναστήριο από τον αρχιεπίσκοπο Κύριλλο και τους μητροπολίτες, Κιτίου Νικόδημο και Κυρηναίας Μακάριο. Απουσίαζε λόγω ασθένειας ο μητροπολίτης

² Τα Καϊλάρια αργότερα ονομάστηκαν σε Πτολεμαΐδα.

³ Το Σόροβιτς αργότερα ονομάστηκε σε Αμυνταίο.

Επίσημοι εορτασμοί και παρελάσεις στην Πόλη της Πάφου. Πάντοτε έδιδε το παρόν του σ' όλους τους εορτασμούς και εθνικούς πανηγυρισμούς που γίνονταν

(Ο Αριστείδης Π. Τζιάμαλης βρίσκεται στο ενδιαμέσο του σημαιοφόρου και του ευζώνου)

Πάφου. Στην παρουσία 15 χιλιάδων ατόμων τιμήθηκε μόνος μεταξύ όλων, ο Αριστείδης Π. Τζιάμαλης με την παρασημοφορία του, με το Διασυμαχικό Μετάλλιο Ανδρείας.

Στη δεύτερη περίπτωση⁸, στις 20/10/1931, μία μόλις μέρα πριν την έκρηξη των διαδηλώσεων και το κάψιμο του Κυβερνείου, το Προξενείο της Ελλάδας τιμητικά απένευσε στον ήρωα Αριστείδη Π. Τζιάμαλη την ελληνική ιθαγένεια, ως ένδειξη εκτίμησης, προσφοράς και τιμής, για όλους τους αγώνες που συμμετείχε για την ελευθερία της Ελλάδας.

Τελικά το 1936 καταλήγει στην Πάφο, οπότε ανοίγει το δικό του εργοστάσιο κατασκευής μαρμάρων και πλακών με ιδιαίτερη επιτυχία. Η φιλοπατρία του και η ενθουσιώδης προσωπικότητά του στο τέλος του στοιχίζει οικονομικά για άλλη μια φορά. Η ένθερμη και ανελλιπής συμμετοχή τόσο του ίδιου, όσο και όλου του προσωπικού του, σε όλες τις εθνικές επετείους, τις παρελάσεις, τους εράνους και τους εθνικούς πανηγυρισμούς προς την πατρίδα, έφεραν τα οικονομικά προβλήματα τόσο στον ίδιο όσο και στον περίγυρό του. Αυτό δεν τον εμπόδισε να αγαπά

και να σέβεται ό,τι πιο ιερό στην ζωή του, τη θρησκεία, την πατρίδα και την οικογένειά του, που δυστυχώς το 1942 χάνει την αγαπημένη του σύζυγο Μαρία. Τον ίδιο χρόνο στις 13/11/1942 νυμφεύεται την Κατερίνα Κρητικού Θεμιστοκλέους από το χωριό Κονιά της επαρχίας Πάφου και αποκτούν 4 παιδιά, το Γιώργο, τον Παναγιώτη,

⁴ Η λεγόμενη "Περίοδος των Οκτωβριανών" ή "Τα Οκτωβριανά".

⁵ Εφημερίδα Ελευθερία 14/11/1931 και 16/12/1931.

⁶ Εφημερίδα ΦΤΚ (Φωνή Της Κύπρου).

⁷ Αρχιεπίσκοπος Κύριλλος Γ' (1916 - 1933), "Το Κοριλλούδι".

⁸ "Μητρών των μονίμως Παρεπιδημούντων Πολιτών Ελλήνων εν τη Περιφέρειά του εν Κύπρω Προξενείου της Ελλάδας". Αρχείο 73/Τ, Πρεσβείας της Ελλάδας στην Κύπρο.

ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ 15-22 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1950

ΑΞΙΟΥΜΕΝ
ΤΗΝ ΕΝΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πόλις η χωρίον Κοκκιό ἐνορία Ἁγίου Ἰακώβου ἑσθραίων

Αἴτιον ἄρθρον	Ὄνομα καὶ ἐπάγγελμα
4713	Καθηγητὴς Παναγιώτης Α. Β.
	Μικαὴλ Β. Κρητιμύτης
	Εὐτέρπη Μικαήλ + Π. Β.
	Πέτρος Παναγιώτης
	Ἀριστείδης Π. Τριμυζής + Χ. Χ.
	Δοῦρος Ε. Παρρηώτης
	Κωνσταντὸς Παρρηώτης + Χ. Χ.
	Χρυσὴ Δοῦρος Παρρηώτης
	Ἐὺση Μαρίνου + Π. Β.
	Παναγιώτης Β. Βουγιούκας
	Πολυκαρπὸς Χασαλαμάνος + Ε. Β.
	Φίλιππος Στυλιανῶν
	Σταυροῦλα Φαγιουλάκη + Φ. Ε.
	Γεωργίου Χ. Παπαδόπουλος + Π. Γ.
	Μαρίνα Γεωργίου Χ. Π. Γ.
	Παναγιώτης Γεωργίου
	Καίτη Αραδουράκη
	Χρυσὴ Δοῦρος Παρρηώτης Χ. Π. Γ.
	Μιχαὴλ Ἰ. Γεωργίου
	Κατερίνα Μιχαήλ + Μ. Χ. Γ.
	Ἐὐτέρπη Στυλιανῶν
	Χαροῦλα Δοῦρος Παρρηώτης
	Ἀντίπη Σαλῆνη Παρρηώτης
	Δοῦρος Παρρηώτης
25	Ἐὐτέρπη Στυλιανῶν + Χ. Χ.

Ὅλα τὰ ὀνόματα ἀνάστησαν ἢ ἐπισημασθήσαν ἑκάστη ἐκ τῶν ὡς ἐφαρτεῖται ἐπικρατῆς.

1. Ἀριστείδης Παναγιώτης
2. Ἀριστείδης Παρρηώτης
3. Ἐὐτέρπη Στυλιανῶν

Ὁ Πόλις
Ἁγία Ἐλεὺθερα ἑσθραίων

Οικογένεια Αριστείδη Τζιάμαλη με την δεύτερη σύζυγό του Κατερίνα και τα παιδιά τους Γιώργο, Ανδρέα, Παναγιώτη και Ελένη

Με αύξοντα αριθμό 4717 ο Αριστείδης Π. Τζιάμαλης προσυπέγραψε το Ενωτικό Δημοψήφισμα στις 15 Ιανουαρίου του 1950. Παρόλο που την περίοδο αυτή ασθενούσε, λόγω κάποιου εγκεφαλικού επεισοδίου που υπέστη το 1949, εντούτοις, παρευρέθηκε εξουσιοδοτώντας κάποιο άλλο πρόσωπο για να υπογράψει εκ μέρους του

την Ελένη και τον Ανδρέα.

Η συμμετοχή του στην υπογραφή του Ενωτικού Δημοψήφισματος, που διεξήχθη στις 15/01/1950 στον ιερό ναό του αγίου Ιακώβου, ήταν πολύ συγκινητική, αφού σύμφωνα με μαρτυρία του γιου του, Παρθενώνα, ενώ ήταν σπίτι κατάκοιτος και ασθενής λόγω κάποιου εγκεφαλικού που υπέστηκε, εντούτοις η έντονη επιθυμία του για να υπογράψει (έστω και με αντιπρόσωπο) το ενωτικό δημοψήφισμα, τον οδήγησε στον τόπο διεξαγωγής, εκτελώντας το χρέος που του αναλογούσε.

Τα επόμενα χρόνια ήταν πολύ δύσκολα μέχρι και το θάνατό του, στις 16/06/1968. Σε ηλικία 92 χρονών έφυγε περήφανα και ένδοξα, αφού πρώτα ταλαιπωρήθηκε από το εγκεφαλικό επεισόδιο που υπέστηκε αλλά και από τα παλιά τραύματα που κληρονόμησε μέσα από τις 17 μάχες που έλαβε μέρος. Τάφηκε με τιμές που αρμόζουν σε ένα ήρωα και άξιο τέκνο της πατρίδας. Στην κηδεία του παρευρέθηκε πλήθος κόσμου και παλαιοί συμπολεμιστές του!

Αριστείδης Παναγιώτη Τζιάμαλης, ένας αθεράπευτα ενθουσιώδης εραστής της ελευθερίας της πατρίδας και των ελληνικών ιδεωδών! Η γενέτειρά του, κατεχόμενη κοινότητα Μάσαρη, αλλά και όλοι εμείς συγχωριανοί, φίλοι και συγγενείς, υποκλινόμαστε στο μεγαλείο του άξιου αυτού Ανδρός, αφού με την προσφορά και το έργο του δεν δόξασε μόνο την ιδιαίτερη πατρίδα του, αλλά και ολόκληρο τον Ελληνισμό!!!